

Каленюк Катерина Василівна

*вчитель історії Здолбунівського ліцею № 6 Здолбунівської міської ради
Рівненської області, викладач історії ДНЗ «Здолбунівського
професійного коледжу», м. Здолбунів.*

УСНА ІСТОРІЯ НЕЗАВЕРШЕНОЇ ВІЙНИ

Сучасна російсько-українська війна є трагічною та визначальною сторінкою в історії України. Збереження автентичних свідчень її учасників, воїнів, є надзвичайно важливим завданням для формування об'єктивної історичної пам'яті та розуміння глибини пережитого досвіду майбутніми поколіннями. Усна історія, як метод збору та аналізу особистих наративів, відіграє ключову роль у цьому процесі.

Вікторія Середа, фаховий соціолог, яка 30 червня 2005 року в рамках VI Міжнародного конгресу українців у Донецьку на засіданні секції «Усна історія: особливості та перспективи розвитку в Україні», зазначила, що усною історією називають глибоке біографічне або тематичне інтерв'ю зі свідком-учасником події/подій. Отже, усна історія – це розповідь, під час якої респонденти, у взаємодії з інтерв'юером, осмислюють свій індивідуальний досвід і співвідносять його з офіційними історичними дискурсами та макросоціальними процесами [4, с. 159]. А вже наступного року в Україні засновується інформаційно-консультативна та координуюча наукова платформа Українська асоціація усної історії (УАУІ), що об'єднала українських та зарубіжних фахівців, які у своїй роботі використовують метод усної історії [6].

Починаючи з подій Революції Гідності, метод усної історії набув широкого поширення в Україні. «Події кінця 2013 – початку 2014 рр. відкрили нову сторінку в історії України та вплинули на всі сфери її життя – від «високої» політики до буденного повсякдення. Не могли вони не позначитися і на історієписанні, зокрема – на усній історії, яка відтоді розпочала новий період свого розвитку» – зазначає Гелінада Грінченко, співголова Української асоціації усної історії, докторка

історичних наук, гостьова дослідниця в університеті Вупперталя (Німеччина) [5, с. 20]. З того часу активно документуються свідчення учасників революційних подій, бойових дій, АТО, волонтерів, переселенців, мешканців окупованих територій. З'являються нові дослідницькі проекти, спрямовані на фіксацію та осмислення травматичного досвіду війни в реальному часі. А на сторінках міжнародного інтелектуального часопису «Україна модерна» знаходимо твердження, що українська усна історія за останні пару років вийшла на якісно новий рівень заангажування у світовому науковому дискусії і документування свідчень війни є одним із знакових здобутків українського дослідницького поля [7].

Володимир В'ятрович, очільник Українського інституту національної пам'яті у 2014–2019 роках, кандидат історичних наук у розмові із Сергієм Жаданом, записаній для «Радіо Хартія», сказав такі важливі слова: «Ця війна повертає нації і національну історію в порядок денний» [1]. Фраза В'ятровича відображає усвідомлення того, що в умовах сучасної російсько-української війни національна історія стає не просто академічним інтересом, а життєво важливим інструментом для виживання, консолідації та формування майбутнього української нації. Російська агресія ставить під загрозу саме існування нашої нації. У таких умовах питання національної ідентичності, самовизначення, культурної та історичної спадщини стають надзвичайно важливими. Війна актуалізує потребу в консолідації нації навколо спільних цінностей, історичних наративів та культурних символів.

Більше того, погоджуємось із В. В'ятровичем і в тому, що це «війна за душі»: «Головне питання нинішньої війни (на відміну від попередньої, світової) не в тому, чи існуватимемо ми після її завершення, а в тому, які ми будемо. «Війна за ідентичність» – так назвала нинішні події Оксана Забужко. Справді, війна ведеться не за території і квадратні кілометри, а за душі людей, їхні світогляди та цінності» [2]. Молоде покоління, яке зростає і виховується в умовах війни має зберегти свою історію, ідентифікувати себе як українську націю, зберегти патріотизм і збудувати здорове суспільство.

Саме тому актуальність поширення усної історії для аудиторії сучасної молоді є багатогранною та надзвичайно важливою в умовах сьогодення, особливо в контексті України та триваючої війни. Усна історія робить минуле більш відчутним та зрозумілим через особисті історії та емоції реальних людей. Молодь може краще зрозуміти складні історичні процеси, співпереживаючи конкретним долям. На відміну від часто узагальнених та формальних історичних текстів, усні свідчення оживляють минуле, роблячи його цікавішим та емоційно забарвленим. Усна історія допомагає зрозуміти глибинні причини та передумови сучасних подій. Слухаючи свідчення про пережиті трагедії, молодь може краще усвідомити наслідки війни, окупації, геноциду та інших злочинів, що є особливо важливим у контексті триваючої агресії. Порівнюючи різні усні свідчення та аналізуючи їх у контексті історичних фактів, молодь розвиває навички критичного мислення та протистояння дезінформації. Розвивається емпатія та громадянська відповідальність.

Враховуючи вище сказане, бачимо, що усна історія є потужним інструментом для патріотичного виховання, формування громадянської свідомості та збереження національної ідентичності сучасної української молоді. Вона допомагає зрозуміти складне минуле, усвідомити важливість боротьби за свободу та незалежність, а також надихає на активну участь у розбудові майбутнього України.

Наведемо приклад застосування методу усної історії під час сучасного навчального процесу. Зовсім нещодавно вся Здолбунівська громада вболівала за повернення з полону бійця «Азову» Артура Ніверчука. Це 24-річний уродженець міста Здолбунів, Рівненської області. Навчався в Здолбунівській ЗОШ № 6. Після чого у 18 років підписав контракт, пройшовши навчальний відбір у лавах полку Окремого Загону Спеціального Призначення «Азов» Національної гвардії України.

Учасник оборони м.Маріуполь та боїв за територію «Азовсталь». Він провів 884 дні у полоні противника, змінив вісім місць утримання. Був засуджений на довічне ув'язнення, а також етапований на одну із найвідоміших російських колоній «Чорний

Дельфін». 18 жовтня 2024 року був повернутий на підконтрольну Україні територію в рамках чергового обміну військовополоненими.

Відомо, що патріотичне виховання молоді є одним із ключових завдань сучасного освітнього процесу. Розуміючи важливість формування національної свідомості та готовності до захисту Батьківщини, а також збереження і передання свідчень українського військового, нами були організовані та проведені надзвичайно важливі та емоційно насичені зустрічі здобувачів освіти різних навчальних закладів із бійцем легендарного полку «Азов» Артуром Ніверчуком (позивний «Сектор»). Адже історія мужності та незламності цього військового вражає кожного.

Воїн ділився своїм досвідом служби, розповів про бойові будні, силу побратимства та незламний дух українських воїнів, проводив відверті бесіди та відповідав на запитання. Цікавилися учні мотивацією захисників, буднями у російському полоні, думками про майбутнє України, а також тим, як кожен молодий українець може вже сьогодні робити свій внесок у зміцнення нашої держави.

Ці зустрічі стали не просто лекціями, а щирою розмовою поколінь, під час яких молодь мала унікальну можливість з перших вуст дізнатися про реалії захисту України, цінність патріотизму та важливість внеску кожного у наше майбутнє.

Під час бесід особлива увага була приділена цінності патріотизму, важливості єдності, героїзму та самопожертви, ролі молоді у майбутньому. Артур закликав молоде покоління бути свідомими громадянами, добре навчатися, розвивати свої таланти та активно долучатися до розбудови сильної та процвітаючої України. Він слушно зауважив, що «необхідно вчити і знати свою історію аби ворог не змусив вивчити натомість його» [3].

З власного досвіду хочемо наголосити, що такі зустрічі є надзвичайно важливими для патріотичного виховання нашої молоді. Живий приклад героїзму та відданості своїй країні від справжніх захисників надихає кожного, формує їхню громадянську позицію та допомагає усвідомити важливість боротьби за незалежність України. Емоційний зв'язок, який виникає під час таких бесід, є значно

сильнішим засобом навчання за будь-які підручники. Саме прямий контакт з героями нашого часу дозволяє молоді відчувати справжню ціну свободи та незалежності, що є незрівнянно важливішим за будь-яке теоретичне навчання.

Література

1. Володимир В'ятрович: «Ця війна повертає нації і національну історію в порядок денний». URL: https://lb.ua/news/2024/11/20/645921_volodimir_vyatrovich_tsy_a_viy_na.ht_m_l (дата звернення: 14.05.2025)
2. В'ятрович В. Війна за душі. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/volodimir-vyatrovich-viina-za-dushi> (дата звернення: 13.05.2025)
3. Каленюк К. В. (07.03.2025) Інтерв'ю з воїном Артуром Ніверчуком.
4. Середа В., Малес Л. Усна історія як метод і методологія: деякі проблеми створення та інтерпретації усноісторичних джерел. URL: <https://utppublishing.com/doi/pdf/10.3138/ukrainamoderna.11.159> (дата звернення: 12.05.2025).
5. Слухати, чути, розуміти: усна історія України ХХ–ХХІ століть : зб. наук. праць / за наук. ред. докторки істор. наук Г. Грінченко. – Київ : ТОВ «АРТ КНИГА», 2021. 352 с.
6. Українська асоціація усної історії. URL: <https://oralhistory.com.ua> (дата звернення: 14.05.2025).
7. Ханенко-Фрізен Н., Грінченко Г. Українська усна історія у діалозі зі світом – спостереження воєнної доби (2024). URL: <https://uamoderna.com/war/ukrayinska-usna-istoriya-u-dialozi-zi-svitom-sposterezhennya-voyennoyi-doby-2024/> (дата звернення: 13.05.2025).